

Nilüfer Mayın Gemisi

Eda Gülşen GÖMLEKSİZ*

ÖZET

Nilüfer Vapuru, 1910 yılında doğrudan Bahriye Nezareti'ne bağlı olarak kurulan Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nin vapuruydu. Nilüfer, askeri nakliyatın sağlanabilmesi için Harbiye Nezareti'nin R.1326 yılı bütçesinden tasarruf edilerek Gülcemal, Karadeniz, Akdeniz, Bahriahmer, Kızılırmak ve Plevne vapurlarıyla beraber satın alınmış, gemilerin sened-i bahrieleri Bahriye Nezareti adına düzenlenmişti. 17 Aralık 1913'te Nezaret-i Umur-ı Bahriye bu gemilerin Bahriye'de kullanılabileceği bir yer olmadığını beyan etmiş, 23 Şubat 1914'te Meclis-i Vükela'nın da uygun görmesiyle gemiler Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'ne devredilmişlerdi. Gemilerin, sened-i bahrieleri ise Harbiye Nezareti adına düzenlendi.

Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nin Nilüfer Vapuru, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla donanmanın emrine verilmiş ve mayın dökücüye çevrilmiştir. Osmanlı donanması Birinci Kumandanı Amiral Souchon'un komutası altında görevini sürdüren Nilüfer Mayın Gemisi, 17 Kasım 1914'te Batı Karadeniz'e sevk edildikten sonra bir daha geri dönmemiş, kazaya uğrayarak batmıştır. Bu makalede, Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nin vapuru iken daha sonra mayın gemisine çevrilen Nilüfer'in kısa süren görev süresi anlatılacak, geminin batışından sonra yaşananlar ve şehitleri hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar kelimeler: Nilüfer Vapuru, Nilüfer Mayın Gemisi, Loreley Gemisi, Şehit Personel

SUMMARY

The Steamer Nilufer was the steamboat of the Ottoman Seyr-i Sefain Administration, which was established in 1910 directly under Naval Ministry. Nilüfer was purchased together with Gulcemal, Karadeniz, Akdeniz, Bahriahmer, Kızılırmak and Plevne steamers by saving the R.1326 budget of the Ministry of War to ensure the military transportation. The nautical documents of ships (sened-i bahri) were arranged in the name of Naval Ministry. In December 17, 1913; Naval Ministry declared that there were no place that the ships could be used in. So the ships were transferred to Ottoman Seyr-i Sefain Administration in February 23, 1914 upon the approval of the cabinet of ministers. Therefore the documents of ships (sened-i bahri) were prepared on behalf of Ministry of War.

After the beginning of First World War, The Nilüfer Steamer was ordered to the command of the Navy and it turned into a minelayer. The ship continued to its duty under Commander Admiral Souchon. Subsequent to be shipped to Western Black Sea in November 17, 1914; it couldn't turn again, fell into an accident and sank. In this article, information about the mission time of Nilüfer, experiences after the sinking of the ship and the martyrs will be given.

Key words: Martyred Staff , The Minelayer Nilufer, The Stationship Loreley, The Steamer Nilufer

Birinci Dünya Savaşı'nın başında Donanma Birinci Kumandanı Amiral Souchon'un komutası altındaki Osmanlı donanmasının mayın gemilerinden biri olan Nilüfer önceleri Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nin kullandığı bir ticaret vapuruydu. Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi, resmi bir vapur idaresiydi ve 1910 yılında Bahriye Nezareti'ne bağlı olarak kurulmuştu.¹ Balkan Savaşları sırasında Londra Barış Konferansı sonrası müttefik devletlerin harbe tekrar başlayacaklarını bildirmeleri üzerine askeri nakliyatın iyi bir şekilde yapılabilmesi için Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nin Harbiye Nezareti'ne bağlanması gerekli görüldü. Şubat 1913'te Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nin nezaret ve teftiş hakkının Harbiye Nezareti'ne bağlamasına dair kanun maddesi, Meclis-i Umumi açıldığında kanuniyeti teklif olunmak üzere yürürlüğe girdi.² Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nin bir müdürü, askeri komiseri, işletme müdürü ve muhasebecisi vardı. İdare meclisinde Harbiye Nezareti, Bahriye Nezareti, Maliye Nezareti, Ticaret Nezareti ve Nafia Nezareti temsilcileri bulunuyordu.³

Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nin vapuru olan Nilüfer, askeri nakliyatın temini için Gülcemal, Karadeniz, Akdeniz, Bahriahmer, Kızılırmak ve Plevne vapurları ile beraber Harbiye Nezareti'nin 1326 (1910-1911) yılı bütçesinden tasarruf edilerek Daire-i Bahriye'nin bütçesine ilave edilen⁴ 15.613.741 Kuruş⁵ ile satın alındı. Gemilerin sened-i bahrîleri⁶ Bahriye Nezareti adına tanzim edilmişti.

---

*Dr., Deniz Müzesi Komutanlığı Deniz Tarihi Arşivi Şube Müdürlüğü, e-posta: gulseneda@yahoo.com.

¹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO), 3803/285224-5, R. 8 Eylül 1326 (21 Eylül 1910).

² BOA, Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.), 229/29-2, R. 20 Kanunusani 1328 (2 Şubat 1913).

³ Süleyman Nutki, *Bahriyye-i Ticariyye Salnamesi*, İstanbul 1329, s.73.

⁴ BOA, BEO, 4262/319610-1, R.10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914).

⁵ BOA, BEO, 3841/288070, R. 22 Kanunuevvel 1326 (4 Ocak 1911).

⁶ Sened-i Bahrî: Geminin kime ait olduğunu gösteren senettir. Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317, s.738.

Nilüfer Vapuru, 1890'da İngiltere Glasgow'da J & G. Thompson tezgahlarında yolcu gemisi olarak yapıldı.⁷ Eski adı Frederica'ydı.⁸ 209 ton ağırlığındaydı.⁹ Osmanlı vapurları içerisinde 1000 ila 1200 gross tonluk ölçü arasında İskenderiye, Plevne ve Selanik gibi vapurlarla beraber bulunuyordu.¹⁰ 1911 yılında Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi tarafından satın alındı.¹¹ 25 Mart 1912'de Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi, içerisinde Nilüfer Vapuru'nun da bulunduğu en son satın alınan vapurların eşya müfredat defterlerinin İdare'ye gönderilmesi için Bahriye Nezareti'ne bir yazı yazmıştı. Vapurlar satın alındıktan sonra Tersane-i Amire tarafından eşyalarının kayıtları tutuldu. Ancak Nilüfer Vapuru için heyet talep olunmamasından dolayı defterin tanzim edilmediği bildirilmişti.¹²

Nilüfer Vapuru satın alındıktan bir süre sonra havuza alındı. Havuz ücreti olan 52,5 Lira-yı Osmanî'nin Maliye Hazinesi'ne gönderilmek üzere tahsil memuruna teslimi Bahriye Tahsilat Komisyonu Memurluğu'nca tavsiye edilmişti.¹³ Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi altındaki Nilüfer Vapuru'nun Süvarisi Asitaneli Hristo Efendi Kaptan'dı.¹⁴

Balkan Savaşları başladığında Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nin vapurları askeri sevkiyatta kullanılmak üzere tahsis edildiler.¹⁵ Osmanlı ordularına taarruz emrinin verildiği¹⁶ 15 Ekim 1912'de Nilüfer Vapuru asker ve hayvan nakli yapmak üzere Mudanya limanında bulunuyordu.¹⁷ Bulgar ordularını geri çekilmeye mecbur ederek Türk kuvvetlerinin Edirne'ye ulaşması amacıyla yapılması planlanan Bolayır cephesindeki taarruz ile nakliye gemileri ve donanma gemilerinin de iştiraki ile yapılacak Şarköy çıkarması için¹⁸ Nilüfer Vapuru Onuncu Kolordu'nun komutan ve kurmay heyetini Galata rıhtımından alarak 8 Şubat 1913'te Şarköy'e getirdi.¹⁹ Donanmanın da Şarköy açıklarında

⁷ Eser Tutel, *Seyr-i Sefain Öncesi ve Sonrası*, İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s.150.

⁸ *Lloyd's Register British and Foreign Shipping*, London 1913, s.271.

⁹ *Lloyd's Register British and Foreign Shipping*, s.271.; Süleyman Nutki, *Bahriyye-i Ticariyye Salnamesi*, İstanbul 1329, s.73.

¹⁰ *Lloyd's Register British and Foreign Shipping*, s.381.

¹¹ E. Tutel, *Seyr-i Sefain*, s.150.

¹² *Deniz Tarihi Arşivi (DTA)*, Mülga Bahriye Nezareti (MBN), 708/276 R. 12 Mart 1328 (25 Mart 1912); MBN, 708/275, R. 9 Nisan 1328 (22 Nisan 1912).

¹³ *DTA*, MBN, 705/223, R. 2 Temmuz 1328 (15 Temmuz 1912).

¹⁴ S. Nutki, *Bahriyye-i Ticariyye*, s.38.

¹⁵ *BOA*, Dahiliye İdare (DH.İD.), 75/76-3, R. 22 Teşrinievvel 1328 (4 Kasım 1912).

¹⁶ Mithat Işın, *1912-1913 Balkan Harbi Deniz Cephesi*, Deniz Basımevi, 1946, s.414.

¹⁷ Afif Büyüktuğrul, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi*, C.4, Deniz Basımevi, İstanbul 1974, s.164.

¹⁸ M. Işın, *1912-1913 Balkan Harbi*, s.350.

¹⁹ A. Büyüktuğrul, *Osmanlı Deniz Harp*, s.319.

hazır bulunmasına rağmen Onuncu Kolordu'nun sevkini yapacak Nilüfer dışındaki nakliye gemilerinin gelişi gecikmişti. İndirme bindirmedeki teknik yetersizlikler sebebiyle nakliye gemileri ile Onuncu Kolordu'nun bölgeye nakli dört gün kadar sürdü.²⁰

Balkan Savaşlarının sonrasında 17 Aralık 1913'te Nezaret-i Umur-ı Bahriye daha önce Harbiye Nezaretinin bütçesinden tasarruf olunarak satın alınan Gülcemal, Karadeniz, Akdeniz, Bahriahmer, Kızılırmak, Plevne ve Nilüfer vapurlarının sened-i bahrileri Bahriye Nezareti adına tanzim olsa da bunların Bahriye'de kullanılacak yeri olmadığından gemilerin Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'ne devri hususunda Sadaret'e bir yazı yazmıştı. Sadaret'ten 23 Şubat 1914'te verilen cevapta; gemilerin Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nde kullanılmak üzere senetlerinin Harbiye Nezareti adına tanziminin Meclis-i Vükela tarafından uygun görüldüğü belirtilmiştir.²¹

Nilüfer, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla donanmanın emrine verildi. 2 Ağustos 1914'teki genel seferberliğin ilanından sonra Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi'nin Samsun ve Gayret römorkörleri ile Nilüfer Vapuru'na mayın gemisi olarak kullanılmak üzere el konuldu.²²

Mayın dökücü olarak kullanılacak Nilüfer'in bu süreçte ihtiyaçlarının tamamlanmasına çalışıldı. Bahriye Nezareti Üçüncü Daire Altıncı Şubesi Samsun, Gayret ve Nilüfer gemilerine yerleştirilecek aletleri güneş ve yağmura karşı muhafaza etmek üzere gerekli olan tentelerin acilen imal ettirilmesi hususunu 29 Ağustos 1914'te Dördüncü Daire'ye bir yazı ile göndermişti.²³ 3 Eylül 1914'te ise Nilüfer Gemisi'nin ihtiyacı olan mıknaş çubukları Tersane-i Amire Fabrikalarından alındı.²⁴ Nilüfer Mayın Gemisi, 4 Eylül'de Bandırma'da Osmanlı donanması Birinci Kumandanı Amiral Souchon'un komutası altına girdi.²⁵

Mayın dökücüye çevrilen Nilüfer Gemisi'ne güverte ve çarkçı subaylar tayin edildiler. Bu subayların bir kısmı daha önce İdare-i Mahsusa vapurlarında görev almış, Trablusgarb ve Balkan Savaşlarına katılmış, bir kısmı ise donanma ve bahriyenin kara birliklerinde çalışmışlardı.

²⁰ M. Işın, *1912-1913 Balkan Harbi*, s. 350.

²¹ BOA, BEO, 4262/319610-2 R. 4 Kanunuevvel 1329 (17 Aralık 1913); BOA, BEO, 4262/319610-1, R. 10 Şubat 1329 (23 Şubat 1914).

²² *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi VIII nci Cilt, Deniz Harekâtı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1976, s.69.

²³ DTA, MBN, 835/55, R.23 Ağustos 1330 (5 Eylül 1914).

²⁴ DTA, MBN, 191/4412, R.21 Ağustos 1330 (3 Eylül 1914).

²⁵ Haydar Alpagut, *Büyük Harbin Deniz Cephesi*, Deniz Matbaası, İstanbul 1937, s.46.

Nilüfer Mayın Gemisi'nin komutanlığına 29 Ağustos 1914 tarihinde Kolağası Murad Efendi tayin edildi. Murad Efendi, Bahriye feriklerinden merhum Mehmed Muzaffer Paşa'nın oğlu ve Korvet Kaptanı Hüseyin Rauf (Orbay) Beyin de biraderi idi. Kolağası rütbesinde bulunuyordu.²⁶ Daha önce İdare-i Mahsusa vapurlarında görev yaptıktan sonra Donanma-yı Hümayun'a geçmiş, Trablusgarb ve Balkan Savaşlarında cephane nakliyatında görev almıştı.²⁷

Nilüfer Gemisi'nde gemi komutanı Murad Efendi ile beraber dokuz Türk subayı daha vardı. Bu subaylardan Nilüfer'in ikinci kaptanı olarak görev yapan Güverte Yüzbaşı Salahaddin Efendi gemiye 29 Ağustos 1914 tarihinde atandı.²⁸ Bölük zabiti Mülazım-ı evvel Abdürrahim Efendi, 12 Eylül 1914'te,²⁹ Serçarkçı Birinci Sınıf Yüzbaşı Osman Efendi 20 Ağustos 1914'te,³⁰ İkinci Çarkçı Yüzbaşı Mehmed Kemaleddin Efendi 12 Eylül 1914'te,³¹ Çarkçı Yüzbaşı Ahmed Cemal Efendi 20 Ağustos 1914'te,³² Çarkçı Mülazım-ı Evvel Akif Efendi 12 Eylül 1914'te,³³ Çarkçı Mülazım-ı evvel Abdullah Reşad Efendi 7 Eylül 1914'te,³⁴ Çarkçı Mülazım-ı evvel Mahmud Efendi 20 Ağustos 1914'te,³⁵ Çarkçı Mülazım-ı evvel İbrahim Edhem Efendi ise 14 Eylül 1914³⁶ tarihinde gemide göreve başladılar.

Nilüfer Gemisi'nin Alman Komutanı İhtiyat Kıdemli Yüzbaşı Cederholm'du.³⁷ Gemide başka Alman subay ve erler de bulunuyordu.³⁸ Nilüfer battıktan sonra Şile sahilinde Nilüfer yazılı can simidine tutunmuş bir halde cenazesi bulunan Alman bahriye erinin şapkasında "Loreley" yazısının

²⁶ DTA, Yoklama Kalemi Defterleri (YKL.d), 3943/215.

²⁷ "Harb-i Umumi Bidayetinden Üç Yüz Otuz İki Senesi Temmuzunun Altıncı Gününe Kadar İhraz-ı Rütbe-i Şehadet Eyleyen Zabitan ve Mensubin-i Bahriyenin İsimleriyle Mücmel Tercüme-i Halleri", *Mecmua-i Seneviyye-i Bahriye*, İkinci Sene, 10 Temmuz 1332.

²⁸ DTA, YKL.d, 3944/327.

²⁹ DTA, YKL.d, 3947/31.

³⁰ DTA, YKL.d, 3952/141.

³¹ DTA, YKL.d, 3956/41.

³² DTA, YKL.d, 3955/280.

³³ DTA, YKL.d, 3958/105.

³⁴ DTA, YKL.d, 3960/49.

³⁵ DTA, YKL.d, 3960/93.

³⁶ DTA, YKL.d, 3960/207.

³⁷ Lorey, *Türk Sularında Deniz Hareketleri*, Çeviren: Dz Yarbay Tekirdağlı H. Sami, Deniz Matbaası, İstanbul 1936, s.98.

³⁸ *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi VIII nci Cilt*, s.69.

görüldüğü mahalli görevlilerce hazırlanan raporlarda bildirilmişti.³⁹ Loreley⁴⁰, Alman Sefareti'nde görevli⁴¹ istasyon gemisi idi.⁴² Almanya Sefareti tarafından uzun yıllar kullanıldı. Sefaretin maiyet gemisi olarak 1912'de önce Bahr-i Sefid'i (Yafa, Hayfa, Beyrut, Mersin ve İzmir)⁴³ daha sonra ise Selanik, Aynaroz ve Taşoz limanlarını ziyaret etmişti.⁴⁴

Nilüfer Mayın Gemisi'nin de dahil olduğu Osmanlı donanması Eylül ayında Marmara'da manevralar ile atış ve mayın arama talimleri yaptı.⁴⁵ Ayrıca Amiral Souchon'un kumandası altında gruplar halinde Karadeniz'e çıkıldı.⁴⁶ Bu süreçte Nilüfer Mayın Gemisi Çanakkale'de de bulundu. Eylül sonunda Bahr-i Sefid Boğazı'nda mayın hatları oluşturulmaya başlandı. Mayın gemileri Giresun, İntibah, Nusret, Samsun ve Nilüfer 1 Ekim 1914'te Çanakkale'de bulunuyordu.⁴⁷ Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle sonuçlanan 27-29 Ekim 1914'teki Karadeniz olayında Amiral Souchon'un komutası altında Yavuz Muhabere Kruvazörü, Midilli ve Hamidiye kruvazörleri, Berk-i Satvet ve Peyk-i Şevket torpido kruvazörleri, Gayret-i Vataniye, Muavenet-i Milliye, Taşoz ve Samsun muhripleri ile Nilüfer ve Samsun mayın gemileri bulunuyorlardı. Gemiler 27 Ekim 1914'te Boğaz'dan çıktılar. Yavuz Zırhlısı'nda yapılan toplantıda Rusya'ya karşı bir harekât yapılacağı açıklandı. Bu harekât Sivastopol, Kerç Boğazı, Novrosiski, Kırım'ın güneyi, Odessa ve Oçakov'a yapılacak ve Sivastopol-Varna kablosu kesilecekti.⁴⁸ Yavuz Zırhlısı, Samsun ve Taşoz muhripleri ile Nilüfer Mayın Gemisi Sivastopol'e gideceklerdi. Nilüfer, hareketin ikinci ve üçüncü günleri arasındaki gecede yani 29 Ekim'de Sivastopol ağzı önüne mayın dökecek tekrar İstanbul'a dönüp Tarabya'da mayın olarak emir bekleyecekti.⁴⁹ Osmanlı donanmasının 29 Ekim 1914'te

³⁹ BOA, Dahiliye Emniyet-i Umumiye Beşinci Şube (DH.EUM.5.Şb), 4/68-3, R. 9-11 Teşrinisani 1330 (22-24 Kasım 1914); BOA, DH.EUM.5.Şb, 4/68-2, R. 9 Teşrinisani 1330 (22 Kasım 1914).

⁴⁰ 1886'da Glasgow Henderson'da yapıldı. 3 deniz subayı (seeoffiziere), 1 sağlık görevlisi (sanit offiziere), 5 güverte subayı (deck offiziere) ve 51 çavuştan (unteroffiziere) oluşan toplam altmış kişilik personeli bulunuyordu. *Taschenbuch der Kriegsflootten 1914/1915, Kriegsausgabe Zweite Erweiterte Auflage*, s.18-19.

⁴¹ BOA, DH.EUM.5.Şb, 4/52-2, R. 13 Teşrinisani 1330 (26 Kasım 1914).

⁴² *Taschenbuch der Kriegsflootten*, s.18.

⁴³ DTA, Bahriye Nezareti Koleksiyonu (BN), 114/2721, R. 16 Şubat 1327 (29 Şubat 1912).

⁴⁴ DTA, MBN, 695/311, R.16 Ağustos 1328 (29 Ağustos 1912).

⁴⁵ Haydar Alpagut, *Büyük Harbin*, s. 46.

⁴⁶ Doğan Hacıoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun 1. Dünya Harbine Girişi, 29 Ekim 1914 (Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı)*, İstanbul Deniz İkmal Grup Komutanlığı Matbaa Müdürlüğü, İstanbul 2003, s. 104-105.

⁴⁷ Mithat Işın, *Mayın Harbi*, Deniz Matbaası, İstanbul 1940, s. 43.

⁴⁸ D. Hacıoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun*, s.127-129.

⁴⁹ Lorey, *Türk Sularında*, s.99.

Karadeniz'deki baskın harekâtı sırasında Yavuz Zırhlısı ile beraber olan Nilüfer Mayın Gemisi, Sivastopol önüne sahilden azami iki mil mesafede karakol gemileri tarafından görülmeden 60 mayın dökmeyi başarmıştır.⁵⁰ Nilüfer, 30 Ekim'de Boğaz'a döndü.⁵¹ 17 Kasım 1914'te ise Osmanlı Donanması Birinci Kumandanı Amiral Souchon tarafından Batı Karadeniz'e kruvazör harekâtı yapmak üzere sevk edildi ve Nilüfer bir daha geri dönmedi.⁵² Batı Karadeniz'e açıldıktan bir süre sonra kazazede olarak battı.

Nilüfer Mayın Gemisi'nin kazası hakkında Osmanlı Ordu-yı Hümayunu Başkumandanlık Vekaleti 24 Kasım 1914 tarihinde bir tebliğ yayınladı. Bu tebliğe göre; 209 tonluk ufak bir vapur olan ve torpil gemisi olarak kullanılan Nilüfer Kilya⁵³ açıklarında kazazede olmuştu.⁵⁴ 25 Kasım 1914 tarihli İkdam Gazetesi'nde Karargâh-ı Umumi'nin Nilüfer'in kazası hakkındaki resmi tebliği yayınlamış, geminin Bulgaristan limanlarından kopup gelen torpillere tesadüf ederek kazazede olduğu belirtilmiştir.⁵⁵

Başkumandanlık Vekaleti'nin bu resmî açıklamasından önce Şile sahillerine vuran bazı cenaze ve gemi parçalarının Nilüfer Mayın Gemisi'ne ait olduğunun belirlenmesi üzerine burada bulunan mahalli yöneticiler tarafından Bahriye Nezareti ve Dahiliye Nezareti'ne yaşanan durumu anlatan yazılar gönderilmişti.

Şile Liman Reisi Zeynelabidin Efendi'nin Nilüfer'in Şile civarında batmış olduğunun anlaşıldığını ifade eden 21 Kasım 1914 tarihli telgrafında sahilde Nilüfer Mayın Gemisi'ne ait bulunan işaret ve evraktan bahsedilmişti.⁵⁶ Nezaret-i Umur-ı Bahriye telgrafı hemen Birinci Daire'ye gönderdi ve durum 22 Kasım'da Başkumandanlık Vekaleti'ne ve Donanma-yı Hümayun Birinci Kumandanlığı'na iletildi.

Şile Liman Reisi 22 Kasım 1914'te Dersaadet Liman Riyaseti'ne Nilüfer'in kazası sonrası bulunan evrak, enkaz ve cenaze hakkında iki ayrı yazı gönderdi. Liman Reisi'nin vukuat-ı bahriyeye dair raporunda; cumartesi günü Şile sandalcıları tarafından denizde kamara parçaları ve kapısının bulunarak Şile Liman Riyaseti'ne teslim edildiği belirtilmişti. Gündüz denizde yine ahşap parçalar görüldüğü tahlisiye koğuşundan bir sandal gönderilerek aldırıldığı, vapur kamara parçası ile bir adet vapur demirine mahsus şamandıranın

⁵⁰ M. Işın, *Mayın*, s.40.

⁵¹ D. Hacipoğlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nun*, s.134.

⁵² A. Büyüktuğrul, *Osmanlı Deniz Harp*, s.405.

⁵³ Beserabya Eyaleti, İsmail Kazasında kasaba. Tahir Sezen, Başbakanlık Basımevi, *Osmanlı Yeradları (Alfabetik Sırayla)*, Ankara 2006, s.320.

⁵⁴ *Millî Savunma Bakanlığı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı (ATAŞE)*, Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu (BDH), Kls.529, Eski D. 223, Yeni D.2066, fihrist 054, R.11 Teşrinisani 1330 (24 Kasım 1914).

⁵⁵ *İkdam*, R.12 Teşrinisani 1330 (25 Kasım 1914), No: 6381.

⁵⁶ *DTA*, BN, 300/9502, R.9 Teşrinisani 1330 (22 Kasım 1914).

görülerek muhafaza için Tahlisiye İdaresi'ne teslim olunduğu bildirilmişti. Gece Şile'ye yarım saat mesafede bir naaş bulunduğu seyyar jandarmalara haber verilmesi üzerine yapılan muayenesinde şapkasında "SMS Loreley" yazılı bulunduğu ve üzerindeki can simidinde ise Türkçe kırmızı boya ile "Nilüfer" yazısının görüldüğü ifade edilmişti.⁵⁷

Şile Liman Reisi'nin Dersaadet Liman Riyaseti'ne gönderdiği diğer yazıda ise; Nilüfer Mayın Gemisi'ne ait olup liman ve civarına çıkan 19 parça işaret sancağının, bir paket muhabere varakasının ve can kurtaran simidinin stimbott kaptanına teslim edildiği, cenazenin üzerinden çıkan Şile Jandarma Kumandanlığı'nda bulunan kordonu ile beraber bir saat, sertifika ve diğer evrakın da stimbott kaptanına teslim edileceği belirtiliyordu.⁵⁸ Bu stimbott, Karadeniz Boğazı Mevki-i Müstahkem Kumandanlığı tarafından cenaze ve çıkan enkazın aldırılması için gönderilen stimbotttu. Şile Liman Riyaseti'nin bu iki yazısı Dersaadet Liman Riyaseti tarafından 24 Kasım 1914'te Bahriye Birinci Daire Riyaseti'ne gönderilmiştir.⁵⁹

Şile Liman Riyaseti'nin telgrafı sonrasında Dersaadet Liman Riyaseti 22 Kasım 1914'te Bahriye Nezareti'ne Nilüfer'in Şile civarında battığını anlaşıldığını ve Anadolu Tahlisiye Müfettişi'nin telgrafıyla Şile'nin Dereağzı mevkiine Loreley'in mürettebatından Nilüfer'in can simidiyle bir naaş çıktığının öğrenildiği bilgisini verdi.⁶⁰

Diğer taraftan Bahriye Nezareti'nin denizde görülen naaş ile ilgili sualine cevaben Dersaadet Liman Riyaseti naaşın doktor yetişmeden kaldırıldığından ve 3-5 günlük bir cenaze olduğundan bahsetmişti.⁶¹

İdare-i Tahlisiye Anadolu Ciheti Müfettişliği de Dersaadet Liman Riyaseti'ne Harmankaya civarına siyah renkteki işbaşı elbisesiyle gayrimüslim otuz beş yaşlarında bir naaş çıktığını ve üzerinde 9 Mecidiye ve 1 Lira bulunduğunu ve doktor gönderildiğini, İrva'ya kurşuni renkte bir kaporta çıktığı bilgisini verdi.⁶²

Bahriye Nezareti Birinci Daire Birinci Şubesi ise 25 Kasım 1914'te 21 Kasım'dan itibaren Şile sahillerinde bulunan Nilüfer Mayın Gemisi'ne ait eşya, gemi aksamı ve cenazeler hakkında Başkumandanlık Vekaleti'ne ve Donanma Birinci Kumandanlığı'na durumu anlatan şu yazıyı yazmıştır;

"Şehr-i hallin sekizinci cumartesi günü Şile sandalcıları tarafından açıklarda kamara parça ve kapısı, benzin fıçısı, demir şamandırası görüldüğü ve seyyar jandarmalar tarafından da üzerinde Nilüfer yazılı bir can kurtaran simidi ile ....

⁵⁷ DTA, BN, 300/9502, R.9 Teşrinisani 1330 (22 Kasım 1914).

⁵⁸ DTA, BN, 300/9502, R.9 Teşrinisani 1330 (22 Kasım 1914).

⁵⁹ DTA, BN, 300/9502, R. 11 Teşrinisani 1330 (24 Kasım 1914).

⁶⁰ DTA, BN, 300/9502, R.9 Teşrinisani 1330 (22 Kasım 1914).

⁶¹ DTA, BN, 300/9502, R. 11 Teşrinisani 1330 (24 Kasım 1914).

⁶² DTA, BN, 300/9502, R. 11 Teşrinisani 1330 (24 Kasım 1914).

Loreley muharrer ve üç ila beş günlük bir naaşın sabile düştüğü ve üzerinde makordon bir saat bulunduğu ve Nilüfer Vapuruna ait işaret sancaklarının Şile limanı civarında sabile düştüğü ve Harmankaya civarına siyah renkte işbaşı elbisesiyle gayrimüslim otuz beş yaşlarında bir naaş çıktığı ve üzerinde 9 Mecidiye 1 Lira bulunduğu , ... de bir can kurtaran kemeri bir kaporta düştüğü Liman Reisi ve Tablisiye Memurlarının işarına atfen bera-yı malumat maruzdur.”⁶³

Nilüfer Mayın Gemisi'nin kazası sonrası Şile'de yaşanan bu gelişmelerle ilgili Bahriye Nezareti'ne bağlı Şile Liman Riyaseti, Nezareti durum hakkında bilgilendirirken Üsküdar Jandarma Kumandanlığı, Şile Kaymakamlığı ve İstanbul Polis Müdüriyeti de sahilde bulunan Alman ve Türk askerlerine ait cenazelerle ilgili yazışmalar yapmışlardır.

Üsküdar Jandarma Kumandanlığı'nın 22-24 Kasım 1914 tarihli yazısında; Şile'ye kırk beş dakika mesafedeki Büyükderesi civarında sahilde boğularak ölmüş bir naaşın bulunduğu belirtilmişti. Cenazenin müdde-i umumi ve mahalli kaymakam, tabib ve diğer memurların huzurunda yapılan muayenesinde giydiği siyah ceket ve pantolonundan Alman bahriye askeri olduğunun belirlendiği, sağ gözünün üzerinde misket yarası bulunduğu ve bu yaranın sargı ile bağlandığının görüldüğü ifade edilmişti. Otuz yaşlarında, sarı bıyıklı uzun ve beyaz çehreli ve sakalsızdı. Türkçe “Nilüfer” yazılı can kurtaran simidi ve mantar kemeri vardı. Siyah şapkasının kenarında “Loreley” yazıyordu. Cebinden bir gümüş saat ve altına benzer bir kordon ve resmi ceketinin iç ceplerinde kendisine ait bir zarf içerisinde Almanca yazılı altı adet evrak bulunmuştu. Müteveffa resmî bir tören yapılmak üzere bir stimbot ile Karadeniz Boğazı Mevki-i Müstahkem Kumandanlığı'na gönderildi.⁶⁴

Cenazesi bulunan Alman bahriye eri hakkında Şile Kaymakamlığı'nın yazısında ise; Şile'ye yarım saat mesafede Kumbaba tabir olunan mahallin sahil kısmında bir yabancı askerin naaşının bulunduğu haber verilmesi üzerine derhal cenazenin başına muhafaza için jandarmalar yerleştirildiği, başındaki şapkasında “Loreley” yazısı bulunduğu, Alman Devleti'nin Wilhelm Hafen (?) kasabası ahalisinden olduğunun üzerindeki bazı vesikaların mealinden anlaşıldığı ve müteveffanın denizde bir hayli yüzdükten sonra bitkin düşerek boğulduğu ve henüz dört-beş günlük bir ceset olduğu belirtilmişti. Arkasındaki can kurtaran simidi üzerinde “Nilüfer” yazısı olması ve dalgalardan dolayı sahile atılmış parça parça gemi enkazı bulunması sebebiyle bunun bir Osmanlı nakliye gemisi enkazı olduğunun da anlaşılmıştı.⁶⁵

Birkaç gün sonrasında İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi Dahiliye Nezareti'ne şunları yazmıştı; Şile kasabasına bir saat mesafede vaki Dereağzı adlı

⁶³ BOA, DH.EUM.5.Şb, 4/68-3, R. 9-11 Teşrinisani 1330 (22-24 Kasım 1914).

⁶⁴ BOA, DH.EUM.5.Şb, 4/68-3, R. 9-11 Teşrinisani 1330 (22-24 Kasım 1914).

⁶⁵ BOA, DH.EUM.5.Şb, 4/68- 2, R. 9 Teşrinisani 1330 (22 Kasım 1914).

yerde bir Alman bahriye askerinin naaşı görülmüştür. Yapılan incelemede bu kişinin “Loreley” gemisi mürettebatından olup Osmanlı Nilüfer Vapuru’nda görevli iken gerçekleşen deniz kazasında baş ve çenesinden yaralı olarak vefat ettiği anlaşılmıştır.⁶⁶ Dahiliye Nezareti ise Şile yakınında bulunan Alman erinin naaşına dair bu yazıyı Başkumandanlığa iletmişti.⁶⁷

Şile Kaymakamlığı’nın 26 Kasım 1914 tarihli yazısından anlaşıldığı üzere Nilüfer Mayın Gemisi makinist ve ateşçilerinden iki kişinin cenazeleri de dalgaların etkisiyle Şile’ye bağlı Dumeli karyesi sahiline çıkmış ve aynı karyede İslam kabristanına defin edilmişti. Makinist elbiseli adamın Dersaadet ahalisinden ve ateşçinin de Beyrut ahalisinden Abdülkadir⁶⁸ adında bir er olduğu elinde bulunan Arapça bir mektuptan anlaşılmıştı. Makinistin bir adet Osmanlı Lirası ile dokuz adet Mecidiyesi görülmüş ve bu meblağ Dumeli Tahlisiye memurlarından Kazım Çavuş vasıtasıyla Dersaadet Liman Dairesi’ne gönderilmiş ve ateşçinin üzerinde de mektuptan başka bir şey görülmemişti.⁶⁹

Makriköy Kaymakamlığı’nın 1 Aralık 1914 tarihli yazısı ise kazanın üzerinden uzun süre geçmiş olmasına rağmen Nilüfer Mayın Gemisi’nin mürettebatının cenazelerinin görülmeye devam ettiğini gösteriyordu. Makriköy Kaymakamlığı, Tahlisiye’nin Ağaçalı mevki sahilinde bir Bahriye erinin naaşının görüldüğünü gerekli muamelenin yapılması için Tahlisiye Müfettişliği’ne telgrafla haber verildiğini belirtmişti. Müstantıkın buraya gönderilmesi ve İstanbul’dan da hükümet tabibi ve Nahiye Müdürü’nün gelmesi için tebligat yapılmıştı. Naaş kazazede Nilüfer Vapuru mürettebatından Yalovalı Sadık’a aitti. Cenaze, Tahlisiye Sıhhiye Heyeti tarafından muayene edilmiş, boğularak öldüğünün anlaşılması üzerine defin ettirilmişti.⁷⁰

Bahriye Nezareti Muhasebe Müdüriyeti Nilüfer’in kazasından sonra gemide bulunan tahsisatlar hakkında ne muamele yapılacağı hususunda Maliye Nezareti’ne 6 Aralık 1914 ve 3 Ocak 1915 tarihlerinde görüş sormuştu. Kazazede Nilüfer Mayın Gemisi’ndeki defter ve evrak ile mevcut nakit de kurtarılamamış olduğundan “Sefain Muhasebesi”ne gelen makbuz ilmühaberleri içeriklerine göre Nilüfer Mayın Gemisi’nde kaldığı anlaşılan 29.287 Kuruş 25 Paranın kaydının silinmesi ve kalan tahsisatın ne şekilde indirilmesinin gerekeceği konusunda bilgi isteniyordu. Ayrıca, gemi batmadan önce subay ve erlerin maaşları dağıtılmıştı ve gemi battığı sırada karada buldukları için

⁶⁶ BOA, DH.EUM.5.Şb, 4/52-2, R. 13 Teşrinisani 1330 (26 Kasım 1914).

⁶⁷ BOA, DH.EUM.5.Şb, 4/52-1, R.15 Teşrinisani 1330 (28 Kasım 1914).

⁶⁸ Nilüfer Mayın Gemisi şehit er ve onbaşılarının listelerinin bulunduğu DTA, BN, 16/192; DTA, YKL.d, 4105/24-29; DTA, YKL.d, 4106/10-23; DTA, YKL.d, 4108/15’te Abdülkadir isimli bir ere rastlanmamıştır.

⁶⁹ BOA, DH.EUM.5.Şb, 4/66-2, R.13 Teşrinisani 1330 (26 Kasım 1914).

⁷⁰ BOA, Dahiliye Emniyet-i Umumi Kalem-i Umumi (DH.EUM.KLU.), 5/28A-2, R. 18 Teşrinisani 1330 (1 Aralık 1914).

hayatta kalmış olan Katib Süleyman Besim Efendi ve Zabit Rahmi Bey tarafından gemide bulunduğu söylenen 15002 Kuruş 22 Para için ne tür işlem uygulanacağı sorulmuştu.

Maliye Nezareti, öncelikle gemi Katibi Süleyman Besim Efendi ile Zabit Rahmi Beyden Balkan Savaşı'nda istila gören mahallerden gelen memurlar için uygulanan usule uygun olarak birer beyanname alınması gerektiğini belirtmiştir. Beyannamelerden sonra Bahriye Nezareti'nce mevcut kayıtlara göre yapılacak tetkikler ile elde edilecek sonuçlar ve ilave mütalaalar bu konuda yapılacak işlemlere esas olmak Hazine'ye bildirilecekti.⁷¹

Nilüfer battığı sırada on Türk subayı ile altmış üç onbaşı ve er gemide görev yapıyordu. Gemi personelinden Küçük Mustafa Paşalı Katib Besim Efendi ile Zabit Rahmi Efendi geminin batışı sırasında karada oldukları için, Ateşçi-i salis Alucralı Halil oğlu Osman ise silda bulunduğu için hayatta kalmışlardır.⁷² Ayrıca gemide Alman Sefareti maiyetinde görevli Loreley'in de personeli bulunuyordu. Şehitler arasında Alman askerler de vardı.

Nilüfer Mayın Gemisi'nin tam batış tarihi bilinmemektedir. Deniz Tarihi Arşivi'ndeki güverte ve makine subaylarının künye kayıtlarının bulunduğu Yoklama Kalemi Defterlerinde Nilüfer'in şehit olan subaylarının ölüm tarihi için Şile Liman Reisi'nin geminin Şile civarında battığının bildirildiği tarih olan R.8 Teşrinisani 1330'un (21 Kasım 1914) verildiği görülmektedir. Yoklama bölümündeki 4105 numaralı esir, kayıp ve şehit subaylar ile ilgili defterde ise Nilüfer Mayın Gemisi'nde şehit olan er, onbaşı, çavuş, emin-i bölük ve ateşçilerin ölüm tarihi için R. 5 Teşrinisani 1330 (18 Kasım 1914) tarihi verilmiştir.⁷³

Gemi battıktan sonra mürettebatından haber alınamaması üzerine tüm personelin şehit olduğuna hükmedildi. Nilüfer gemisi komutanı Cibalili Mehmed oğlu Hasan Murad Efendi de gemi battığı sırada şehit oldu. 9 Ocak 1915'te Kudüs'teki Dördüncü Ordu'nun Kumandanı ve aynı zamanda Bahriye Nazırı olan Cemal Paşa yolladığı telgrafnamesinde; Merhum Murad Efendi'nin oğlunun maişetinin sağlanması ve eğitiminin devam ettirilmesi için bağlanacak maaşın işlemlerinin hemen yapılması ve muhasebe müdüründen alınacak 100 Lira'nın ailenin acil masraflarının karşılanması için aileye ulaştırılması emrini vermişti.⁷⁴ Bahriye Nazırı'na iki gün sonrasında verilen cevapta; ailenin 100 Lira

⁷¹DTA, BN, 300/9502, R.9 Şubat 1330 (22 Şubat 1915).

⁷²DTA, BN, 300/9502, Maliye Nezareti Muhasebe-i Umumiye Müdüriyeti Umumiyesi'nden Bahriye Nezareti'ne yazılan R. 9 Şubat 1330 (22 Şubat 1915) tarihli evrak; DTA, YKL.d, 04105/26.

⁷³ DTA, YKL.d, 4105/24-29.

⁷⁴ ATASE, BDH, Kls: 980, D: 1352, fihrist, 31, R.27 Kanunuevvel 1329 (11 Ocak 1914).

için çok teşekkür ettiği, geminin bütün mürettebatına gerekli olan şehit tertibi maaşlarının işlemlerinin de yapıldığı, fevkaladeden de verilmesi gerekli ise mebuslara müracaat etmek gerektiği, bunun şimdi veya savaştan sonra olmasının Bahriye Nazırı'nın görüşüne bağlı olduğu belirtilmişti. Bahriye Nazırı uygun görüyor ise Murad Efendi'nin oğlunun Mekteb-i Bahriye, Mekteb-i Sultaniye ya da ailenin uygun göreceği herhangi bir mektebe kaydının yapılacağı aktarılmıştı.⁷⁵ Murad Efendi'nin oğlu Celal (Orbay), Mekteb-i Bahriye'de gördüğü eğitimin ardından 1 Mart 1923'te subay oldu. Celal Bey'in son rütbesi olan Albaylığa nasbı 30 Ağustos 1949'du. Celal Bey, 5 Ekim 1954'te emekli olmuştur.⁷⁶

Karadeniz'de batan Nilüfer Mayın Gemisi'nin diğer subay ve erleri de haber alınmadığından şehit kabul edilmişlerdi. Nezaret-i Umur-ı Bahriye İkinci Daire Birinci Şubesi tarafından Hariciye Nezareti'ne 14 Şubat 1916'da gönderilen bir yazıda; geminin çarkçı subaylarından olan Edhem Efendi'nin Anadolu Kavağı'ndaki annesine yazdığı mektuptan bahsedilmiştir. Mektupta Edhem Efendi Ruslara esir düştüğünü bildirmişti. İkinci Daire, bu mektuba dayanarak Edhem Efendi'nin Rusya'da esir olarak bulunmasından dolayı Nilüfer Mayın Gemisi mürettebatından bir kısmının daha kurtarılmış ve esir edilmiş olmalarının kuvvetlice zannolunduğunu söylemekteydi. Bundan dolayı bu hususta gerekli olan teşebbüs ve tahkikatın yapılarak Nilüfer Mayın Gemisi'nden kurtarılıp Rusya Üsera Karargahında bulunanlar var ise isimlerinin bildirilmesi rica edilmişti.⁷⁷

Geminin Çarkçı Mülazım-ı evvelerinden olan Anadolu Kavaklı Mustafa oğlu İbrahim Edhem Efendi, R.1304(1888-1889)'te Anadolu Kavağı Tolay mahallesinde doğdu. Beşiktaş Rüştüyesi'nde ve daha sonra Çarkçı Ameliyat Mektebi'nde eğitim gördü. 10 Ağustos 1910'da Mülazım-ı evvel oldu. Elektrik Fabrikası, Tir-i Müjgan Vapuru, Zırhlı Reşadiye ve geçici olarak merkezde görev yaptı. 14 Eylül 1914'te Nilüfer Mayın Gemisi'ne atandı.⁷⁸ Künye kaydında her ne kadar R. 8 Teşrinisani 1330'da (21 Kasım 1914) Karadeniz'de Nilüfer Vapuru'nda şehit olduğu⁷⁹ yazsa da Edhem Efendi'nin annesine gönderdiği mektuptan kendisinin Rusya'da esir olduğu anlaşılmaktadır. Edhem Efendi'nin mektubu şu şekildeydi;

“Valide-i Muhteremim

⁷⁵ ATASE, BDH, Kls: 980, D. 1352, fihrist, 31-1, R.29 Kanunuevvel 1329 (11 Ocak 1914).

⁷⁶ Fahri Çoker, *Deniz Harb Okulumuz 1773*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 1984, s. 124.

⁷⁷ BOA, Hariciye Nezareti Siyasi (HR.SYS.), 2195/48-1, R.1 Şubat 1331 (14 Şubat 1916).

⁷⁸ DTA, YKL.d, 19/1692.

⁷⁹ DTA, YKL.d, 19/1692.

Arz ve selam ile ellerinizden öperim. Gemimiz gark oldu. Üç aydan beri dahil-i Rusya'da esir bulunuyorum. Benim için keder etmeyiniz. Gayet iyiyim. Şimdiye kadar size mektup göndermenin imkânı yok idi. Bu mektubumu size gönderebilecek bir arkadaşım ile gönderiyorum. Kızıma ve bütün aile efradına arz-ı selam inşaallah kariben sulh olur da vatanıma avdet ederim.⁸⁰

Diğer taraftan 1 Ocak 1917 tarihinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti İzmir Heyet-i Merkeziyesi Reisi, Nilüfer Mayın Gemisi'nin Ruslara esir düşen personeli ile ilgili olarak Hilal-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu'na bir yazı gönderdi. Buna göre; Varna açıklarında torpille çarparak batan Nilüfer Mayın Gemisi'nde görevli İzmirli Doğramacı Hayri Efendi oğlu Ali Vahib[d]'in çarpışmadan sağ olarak kurtulan efrad arasında Ruslara esir düşmüş olduğunun ailesince tevatüren haber alındığı ve Ali Vahid'e dair tahkikat yapılması ricasında bulunulduğu belirtilmiştir.⁸¹

Osmanlı Devleti Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde pek çok esir vermişti. Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'den sonra en çok esir Rusya'ya verildi. Rusya'da karada devam eden cephelerden alınan harp esirleri bulunduğu gibi Karadeniz'de batan Osmanlı gemilerinden kurtarılarak alınan esirler de bulunuyordu. Rusya'da esir olan askerler için Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin çalışmaları oldu. Aileleri hakkında bilgi edinmeye çalıştı.⁸² Osmanlı Ordu-yı Hümayunu Başkumandanlık Vekaleti'nin Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne 5 Temmuz 1916 gönderdiği yazıdan anlaşıldığına göre; Rus Hükümeti Osmanlı esirlerine dört satırdan fazla yazı yazdırmıyordu. Bundan dolayı Rus esirlerinin de dört satırdan fazla mektup ya da kart yazmaması esirlerin mektup, kart ve para gibi işleriyle ilgilenen Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne tebliğ edilmişti.⁸³ Osmanlı Devleti yabancı ülkelerdeki Osmanlı esirlerine yardımlarını Avrupa Kızılhaçları ve müttefik ve tarafsız bazı devletlerin yardım cemiyetleri aracılığıyla ulaştırmıştır. Rusya'daki esirlerle Hilal-i Ahmer delegesi olarak Danimarka Kızılhaçı'nda görevlendirilen Yusuf Akçura ilgilenmiştir.⁸⁴ Bolşevik ihtilalinin çıkması sonrasında Rusya'nın savaştan ayrılması ile esirler serbest bırakıldı. Sibiry'a'dan gelen esirler Odessa'ya ulaşıp memleketlerine dönmüşler, 1918'deki Brest Litovsk Antlaşması'ndan sonra ise Kuzey Kafkasya ve Rusya'nın iç kısımlarında bulunan esirler, Batum üzerinden memleketlerine dönmüşlerdir.⁸⁵ Esirlerin dönüşü 1922 yılında da devam etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Umur-ı Hariciye Vekaleti'nden Ankara'daki Hilal-i

⁸⁰ BOA, HR.SYS., 2195/48-3, R.1 Şubat 1331 (14 Şubat 1916).

⁸¹ Kızılay Arşivi, No: 665/208.

⁸² Gülfettin Çelik-Recep Karacakaya-Zekai Mete-Hamdi Genç-Faruk Bal, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaş Esirleri, The Prisoners of War in the Red Crescent Archive Documents*, İstanbul 2018, s.29.

⁸³ A.g.e., s.88.

⁸⁴ G. Çelik, *Kızılay Arşiv Belgelerinde*, s.29.

⁸⁵ A.g.e., s.29.

Ahmer Heyeti'ne gönderilen yazıda; Rusya sahillerinden gelecek muhacir ve esirler için acilen para gönderilmesinin gerekliliğinden bahsedilmiştir.⁸⁶

Yapılan arşiv araştırmasında Nilüfer Mayın Gemisi mürettebatından Çarkçı Mülazım-ı evvel Anadolu Kavaklı İbrahim Edhem Efendi dışında daha kaç kişinin Ruslara esir düştüğüne dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak kayıtlarda şehit olarak geçen subay, onbaşı ve erlerden Ruslara esir düşen başkalarının da olması muhtemeldir.

Osmanlı Devleti'nde kısa süren görevi süresince hem ticaret filosuna hem kara ordusuna hem de donanmaya hizmet etmiş olan Nilüfer Mayın Gemisi ve şehit personeline dair yapılan bu çalışmanın sonraki yapılacak çalışmalar açısından ön veri olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri:

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)

Dahiliye Emniyet-i Umumiye Beşinci Şube (DH.EUM.5.Şb)

Dahiliye Emniyet-i Umumi Kalem-i Umumi (DH.EUM.KLU.)

Dahiliye İdare (DH.İD.)

Hariciye Nezareti Siyasi (HR.SYS.)

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.)

Deniz Tarihi Arşivi (DTA)

Mülga Bahriye Nezareti (MBN)

Yoklama Kalem-i Defterleri (YKL.d)

Bahriye Nezareti Koleksiyonu (BN)

Bahriye Muhasebe Defterleri (BH.MUH.d)

Millî Savunma Bakanlığı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı (ATASE):

Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu (BDH)

Kızılay Arşivi:

No: 665/208

---

⁸⁶ G. Çelik, *Kızılay Arşiv Belgelerinde*, s.242.

2. Gazete ve Makaleler:

“Harb-i Umumi Bidayetinden Üç Yüz Otuz İki Senesi Temmuzunun Altıncı Gününe Kadar İhraz-ı Rütbe-i Şehadet Eyleyen Zabitan ve Mensubin-i Bahriyenin İsimleriyle Mücmel Tercüme-i Halleri”, *Mecmua-i Seneviyye-i Bahriye*, İkinci Sene, 10 Temmuz 1332.

İkdam, 12 Teşrinisani 1330 (25 Kasım 1914), No: 6381.

3. Kitaplar:

ALPAGUT, Haydar, *Büyük Harbin Deniz Cephesi*, Deniz Matbaası, İstanbul 1937.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi VIII nci Cilt, Deniz Harekâtı, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1976.

BÜYÜKTUĞRUL, Afif, *Osmanlı Deniz Harp Tarihi*, C.4, Deniz Basımevi, İstanbul 1974.

ÇELİK, Gülfettin -Recep Karacakaya-Zekai Mete-Hamdi Genç-Faruk Bal, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaş Esirleri, The Prisoners of War in the Red Crescent Archive Documents*, İstanbul 2018.

ÇOKER, Fahri, *Deniz Harb Okulumuz 1773*, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 1984.

HACİPOĞLU, Doğan, *Osmanlı İmparatorluğu'nun 1. Dünya Harbine Girişi, 29 Ekim 1914 (Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı)*, İstanbul Deniz İkmal Grup Komutanlığı Matbaa Müdürlüğü, İstanbul 2003.

İŞİN, Mithat, *Mayın Harbi*, Deniz Matbaası, İstanbul 1940.

İŞİN, Mithat, *1912-1913 Balkan Harbi Deniz Cephesi*, Deniz Basımevi, 1946.

Lloyd's Register British and Foreign Shipping, London 1913.

LOREY, *Türk Sularında Deniz Hareketleri*, Çeviren: Dz Yarbay Tekirdağlı H. Sami, Deniz Matbaası, İstanbul 1936.

SEZEN, Tahir, Başbakanlık Basımevi, *Osmanlı Yeradları (Alfabetik Sırayla)*, Ankara 2006

SÜLEYMAN NUTKİ, *Bahriyye-i Ticariyye Salnamesi*, İstanbul 1329.

ŞEMSEDDİN SAMİ, *Kamûs-ı Türkî*, İkdam Matbaası, Dersaadet 1317.

Taschenbuch der Kriegsflootten 1914/1915, Kriegsausgabe Zweite Erweiterte Auflage.

TUTEL, Eser, *Seyr-i Sefain Öncesi ve Sonrası*, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.

EK-1 Nilüfer Mayın Gemisinde Şehit Subay, Onbaşı ve Erler

Şehit Subaylar:⁸⁷

- Güverte Birinci Sınıf Yüzbaşı Küçük Mustafa Paşalı Mehmed Muzaffer oğlu Hasan Murad Efendi. (Süvari)
- Çarkçı Birinci Sınıf Yüzbaşı Şehremnili İsmail oğlu Osman Efendi.
- Çarkçı Yüzbaşı Asitaneli Nusret oğlu Ahmed Cemal Efendi.
- Çarkçı Yüzbaşı Ayvansarayı Halid oğlu Mehmed Kemal Efendi. (İkinci Çarkçı)
- Güverte Yüzbaşı Kasımpaşalı Halil oğlu Salahaddin Efendi. (İkinci Kaptan)
- Güverte Mülazım-ı evvel Atikalipaşalı Kamil oğlu Abdürrahim Efendi. (Nilüfer Gemisi Bölük Zabiti)
- Çarkçı Mülazım-ı evvel Anadolu Kavaklı Mustafa oğlu İbrahim Edhem Efendi. ⁸⁸
- Çarkçı Mülazım-ı evvel Kasımpaşalı Hüsnü oğlu Mahmud Efendi.
- Çarkçı Mülazım-ı evvel Beyoğlulu Mustafa oğlu Abdullah Reşad Efendi.
- Çarkçı Mülazım-ı Evvel Rusçuklu Adil oğlu Akif Efendi.

Şehit Er ve Onbaşılar:⁸⁹

- 1 İzmitli Salih Tevfik **(Er)**.
- 2 Çekmece-i sagir kazasının Hamidiye karyesinden müteveffa Halil oğlu berber Necib **(Er)**.
- 3 Gelibolu kazasının İbn-i Hasancık Mahallesinde Mehmed Ali oğlu Mehmed Necib **(Er)**.
- 4 Trabzon Sancağı Kavak Meydan Mahallesinde Karşoğullarından Abdülmecid oğlu Mehmed Salih **(Er)**.
- 5 Lazistan Sancağı Rize Kazası Mirekaloz Karyede Karamahmudoğullarından Ömer oğlu Maksud **(Er)**.
- 6 Karahisar Sancağı Sandıklı Kazası Çakır Mahallesinde Civanoğullarından Süleyman oğlu Arif **(Er)**.

⁸⁷ DTA, Bahriye Muhasebe Defterleri (BH.MUH.d), 2740-5; DTA, BN, 16-192.

⁸⁸ Künye kayıtlarında boğularak şehit olduğu bilgisi var olmasına rağmen Ruslara esir düştüğüne dair mektubu bulunmaktadır. BOA, HR.SYS., 2195/48-3, R.1 Şubat 1331 (14 Şubat 1916).

⁸⁹ DTA, BN, 16/192; DTA, YKL.d, 4105/24-29; DTA, YKL.d, 4106/10-23; DTA, YKL.d, 4108/1-5.

- 7 Üsküdar Sancağı Ahmed Çelebi Mahallesinde Evkaf-ı Hümayun Ketebesinden Mehmed Efendi oğlu Ahmed Selami **(Er)**.
- 8 Sürmene kazasından Uzunibrahim oğlu Hasan oğlu Ali Osman **(Onbaşı)**.
- 9 Rize kazasından Uzunsakaloğullarından Receb oğlu Osman **(Onbaşı)**.
- 10 Vakfıkebir kazasından Durali Uşağı Karyesinden İvazoğlu Osman oğlu Ali **(Er)**.
- 11 Pulathane kazasından Ali oğlu İsmail **(Er)**.
- 12 Görele kazasından Şişmanoğlu Yakub oğlu Ahmed **(Er)**.
- 13 Maçka kazasından Çavuş oğlu İsmail oğlu İbrahim **(Onbaşı)**.
- 14 Pulathane kazasından Yusuf oğlu Hasan **(Er)**.
- 15 Ordu kazasının Ulubeğ Nahiyesinde Bahaddin Karyeden Emin oğlu Ali oğlu Durmuş **(Makine Onbaşı)**.
- 16 Asitanede Eğrikapı Karyesinde Avcıbey Mahallesinde Şişehane Caddesinde bilanumaralı hanede sakin Ankara vilayeti dahilinde Kırşehir kazasından Memiş⁹⁰ Ağanın mahdumu Ali **(Er)**.
- 17 Dersaadet Çarşamba Pazarı civarında Mustafa oğlu İsmail Sabri **(Onbaşı)**.
- 18 Tophane civarında Ayazpaşa mahallesinde Reis Sokağında sakin sucu esnafından müteveffa Halil oğlu mahdumu Hüseyin **(Bölük Emni)**
- 19 Ordu kazasının Ulubeğ nahiyesinden Sevdeş Karyeden Abdullah oğlu Mustafa **(Er)**.
- 20 Mapavri kazasından Karahasan oğlu Harun oğlu Ali **(Ateşçi-i salis)**.
- 21 Vakfıkebir kazasının Şarlı nahiyesinden Çarıklı karyede Şirret Ali oğlu Osman oğlu Mustafa **(Er)**.
- 22 Ordu kazasının Perşembe nahiyesi Polatlı karyede Hacı Ömer Efendi oğlu Arif Efendi oğlu Hüseyin **(Er)**.
- 23 Fatsa kazasından Karafeyzullahoğlu Osman oğlu Ömer **(Makine Onbaşı)**.
- 24 Ordu kazası Uzun Musa Karyeden Çolakoğlu İsmail oğlu İsmail **(Er)**.
- 25 Akçaabad kazası Maçka Karyesinden Molla Mehmed oğlu Osman **(Onbaşı)**.
- 26 Sürmene kazasının Gorgor karyesinde Mahmud oğlu Ahmed **(Onbaşı)**.
- 27 Maçka kazasının Kadrol karyesinden Küçükismail oğlu Ali oğlu Ömer **(Makine Onbaşı)**.
- 28 Cide kazası Hamidli karyesinden Macar Abdullah oğlu İbrahim oğlu Ahmed **(Er)**.

---

⁹⁰ Şehitlerden Kırşehirli Ali Nefer'in babasının ismi; *DTA*, YKL.d, 4108 ve *DTA*, BN, 16/192'de "Memiş", *DTA*, YKL.d, 4105'te "Muhsin", *DTA*, YKL.d 4106'da "Mehmed" olarak yazılmıştır.

- 29 İzmir kazasının Foçateyn nahiyesinde Cami-i Kebir mahallesinde Mehmed oğlu Hasan⁹¹(**Er**).
- 30 İzmir vilayetinin Hacı Mehmed Mahallesi ahalisinden Hayri oğlu Ali Vahid^{92,93} (**Onbaşı**).
- 31 Bolu sancağının Zonguldak kazasından Küçükkaryede Hüseyin oğlu Nuri (**Er**).
- 32 Canik sancağının Çarşamba kazasından Mustafa oğlu Haşim (**Er**).
- 33 Sinop sancağının Ayancık kazasında Ayancık karyesinden Hacıoğullarından Ali Reis oğlu Mahmud (**Telsiz-Telgraf Onbaşı**).
- 34 Yalova kazasının Ortaburun karyesinden Hasan oğlu Sadık (**Onbaşı**).
- 35 Cide kazası Erenköy karyede Mustafa oğlu Ali (**Onbaşı**).
- 36 Muğla kazası Germe nahiyesinde Mehmed oğlu Mehmed (**Er**).
- 37 Antalya sancağının Yalıbey mahallesinden müteveffa Kolcu Süleyman oğlu Hasan (**Er**).
- 38 Ordu kazasının Perşembe nahiyesinden Ali oğlu İsmail (**Er**).
- 39 Trabzon kazasının İmaret mahallesinden İsmail oğlu Ahmed Ağanın oğlu Osman (**Er**).
- 40 İzmit sancağı Kandıra kazasından Akçaova nahiyesinden Hüseyin oğlu Hüseyin (**Er**).
- 41 Sürmene kazasından Süleyman oğlu İbrahim oğlu İsmail (**Makine Onbaşı**).
- 42 Bursalı Hacı Tahirin oğlu Mehmed (**Güverte Çavuş**).
- 43 Bayramiç kazasından Kocakahya oğlu Ahmed oğlu Hüseyin (**Makine Çavuş**).
- 44 Kartal kazasının Kozyatağı karyesinden Mehmed Ali oğlu Seyyid Ahmed (**Telsiz Telgraf Onbaşı**).
- 45 Ordu kazasının Akkise karyesinden Abdullah Bayraktaroğullarından müteveffa İbrahim oğlu Abdullah (**Er**).
- 46 Cide Kazası Kezağzı karyede İmamoğullarından Yusuf oğlu Ali (**Makine Onbaşı**).

⁹¹ Şehidin ismi *DTA*, YKL.d, 4108 ve *DTA*, BN, 16/192 “Hasan”, *DTA*, YKL.d, 4105 ve 4106’da “Hüseyin” olarak geçmektedir.

⁹² Şehidin ismi *DTA*, YKL.d, 4106 ve 4108 ve *DTA*, BN, 16/192’de “Hayri oğlu Ali Vahid”, *DTA*, YKL.d, 4105’de “Ali Vahid oğlu Hayri” olarak geçmektedir.

⁹³ Kayıtlarda şehit olarak geçmesine rağmen Nilüfer Mayın Gemisi’nden kurtarılarak Ruslara esir düşen personel arasında bulunduğu dair ailesince tevatüren haber alındığı 1 Ocak 1917’de Hilal-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonuna bildirilmişti. *Kızılay Arşivi*, No: 665/208.

- 47 Geğbüze kazasının Hereke karyesinden Ahmed oğlu Ali (**Vardabandıra Onbaşı**).
- 48 Bolu sancağı Ereğli kazasından Tahir oğlu Tahir (**Er**).
- 49 Zonguldak kazasının Kilimli karyesinden Teymüroğullarından Süleyman oğlu Süleyman (**Er**).
- 50 Ereğli kazasından Hüseyin oğlu Hüseyin (**Er**).
- 51 Kudüs-i Şerif sancağının Halilürrahman kazasından Şeyh Mustafa oğlu Şakir (**Er**).
- 52 Kala-i Sultaniye Sancağının Ayvacık kazasının Husûn-ı Kebir karyesinden Ali oğlu Mustafa (**Er**).
- 53 Düzce kazasının Akçaşehir nahiyesinden Kurukavak karyeden Ali oğlu Hasan (**Er**).
- 54 Sinop sancağının Ayancık kazasından Konsa karyeden Veysioğullarından Hüseyin⁹⁴ oğlu Mehmed (**Er**).
- 55 Balıkesir Sancağının Burhaniye kazası Hacı Osman Karyesinde Bıçakoğullarından İbrahim oğlu Fehim (**Er**).
- 56 Erdek kazasının Marmara nahiyesinden İslam mahallesinde Arab Abdullah oğlu Hasan Hüseyin (**Er**).
- 57 Ordu kazasının Perşembe nahiyesi Uzun Musa Karyeden Mehmed oğlu Refet (**Er**).
- 58 Akka sancağından İbrahim Halil oğlu Abdurrahman (**Er**).
- 59 Cide kazası Irmak karyeden Ahmed oğlu Ahmed (**Er**).
- 60 Ereğli kazasından Mehmed oğlu Hamdi (**Er**).
- 61 Trablusşam kazasından Ahmed oğlu Abdürrezak (**Makine Onbaşı**).
- 62 Karamürsel kazasının İznik Nahiyesinin Elbeyli karyesinde Mustafa oğlu Receb (**Makine Onbaşı**).
- 63 Rize sancağı Mişona karyesinde Sırmakeşoğullarından Hamid oğlu Mehmed (**Er**).

---

⁹⁴ Şehidin babasının ismi, *DTA*, YKL.d, 4106 ve 4108 ve *DTA*, BN, 16/192’de “Hüseyin”, *DTA*, YKL.d, 4105’te “Hasan” olarak geçmektedir.

